

MEZOLIT NA MORAVĚ VE SVĚTLE NOVÝCH VÝZKUMŮ A POZNATKŮ

LE MÉSOLITHIQUE EN MORAVIE SOUS L'OPTIQUE DES RECHERCHES NOUVEAUX

MARTIN OLIVA
MZM – Anthropos

ABSTRACT:

The relatively restricted number of Mesolithic sites in Moravia is counterbalanced with their considerable extent and concentration in the lowlands along southern Moravian rivers. The densest concentration occurs on some 2 kilometers long section of the Jihlava River in the area of Smolín and Přibice, another one is on the Dyje River under the Pavlov Hills. In Smolín, floor plans of slightly sunk habitations were discovered. These largest agglomerations belong to the Early Mesolithic, dated to the Boreal and characterised by a prevalence of microlithic points and triangles. Trapezoid blades prevail in Mikulčice on the Morava River and in the surroundings of Přibor in northern Moravia. They may represent a later phase of the Mesolithic, belonging to the Atlantic, but they have not been dated yet. The large settlements in southern Moravia, and also extensive quarrying of Jurassic chert in Krumlovský les, witness about a high degree of sedentarity. The mentioned Jurassic chert is also the only raw material that spread – despite its poor quality – hundreds of kilometres beyond the borders of the country. Raw materials of local origin prevail in all the Moravian Mesolithic groups, mostly originating from Krumlovský les or from river gravels. Imports were coming to southern Moravian lowlands mainly from the south-east, i.e. from the original Neolithisation areas (radiolarite of the Szentgál type, obsidian). All these phenomena, differing from the situation in Bohemia, set the territory of Moravia to the Peri-Neolithic sphere.

KEY WORDS: Mesolithic, Moravia, chert quarries, Smolín, sedentarity, neolithisation.

I. ÚVOD

Morava nepatří mezi klasické země poznání mezolitu. Více než její geografická poloha, která jí naopak propůjčuje značnou zajímavost, to způsobila nedlouhá tradice výzkumu. Přechodnou dobu mezi paleolitem a neolitem na konci „dílůvia“ předpokládal již K. J. MAŠKA (1886, 109). Její stopy se mají nacházet ve většině jeskyní, a dokládají ji i některé formy nástrojů, tradované v pozdějších obdobích. Žádné konkrétní doklady svých závažných tvrzení však autor neuvádí. V Čechách se po podobně nejasných tvrzeních a úvahách J. N. Woldřicha podařilo objevit skutečnou mezolitickou industrii již v druhém desetiletí 20. století (Kozly u Neratovic), i když správně popsána byla až později (srov. SKLENÁŘ 2008, 47–49). Na Moravě k něčemu podobnému nedošlo. Na podkladě profilu v jeskyni Pekárně, který byl prohlášen za „klasický“ (tj. obsahující všechna období), popíral Karel ABSOLON (1928; ABSOLON – CZIŽEK 1926, 19) mezolitické osídlení v jeskyních, kde se v té době vyskytuje vrstva sintru s ojedinělými zbytky současné lesní fauny, ale bez artefaktů. Jestliže tehdy ještě připouštěl možnost výskytu mezolitu v otevřeném terénu, předvídal situaci, která se do dneška v zásadě potvrdila. Jeho pozdější popření této epochy na celé Moravě však již neslo rysy dogmatizmu (ABSOLON 1935, 10–11; 1949, 22–23); v posledním článku dospěl až k představě kataklysmatu, souvisejícího s potopou světa. Existenci mezolitu v českých zemích se snažil doložit Josef SKUTIL (1936; 1938–39, 174), nenacházel však dostatek přesvědčivých dokladů. Je zajímavé, že v druhém příspěvku nereflektoval

ZUR INTERPRETATION KLEINER MITTELALTERLICHER FIGURALPLASTIK AUS DEN SAMMLUNGEN DES MÄHRISCHEN LANDESMUSEUMS

K INTERPRETACI DROBNÉ STŘEDOVĚKÉ FIGURÁLNÍ PLASTIKY ZE SBÍREK MZM

ZDENKA MĚCHUROVÁ
Archeologický ústav MZM

ABSTRACT:

The paper presents new results of research of the theme: Interpretation of small medieval figurative sculptures kept in the collections of the Moravian Museum. Similarly to animal sculptures, there are several types of human sculptures of profane and religious character. A large group consists of female figures with a bonnet called "cruseler" (with various number of ruffles) in period clothing, either with frill collar or vertical button line. Among other sculptures there are the so called monks with a cowl and rough facial expression. Figures with finer expression and outstretched arms may be considered as riders sitting on horses with armchair-like saddles. In the 15th and 16th centuries, sculptures with clearly Christian symbolic and attributes start to appear, the saints as well as naked little boys, the so called Christ Childs. In spite of this variedness of the Moravian small medieval sculptures there are all the standard types known in the whole of Central Europe, especially in German (Bavarian, Saxon, Rhineland) and Silesian (Polish) environment.

KEY WORDS: Middle Ages, pottery, small figurative sculpture, collections of the Moravian Museum.

EINLEITUNG¹

Die Studie thematisiert Neuigkeiten in Forschungsergebnissen von Interpretationscharakter auf dem Gebiet der mittelalterlichen Kleinplastik, die vor allem aus archäologischen Beständen des Mährischen Landesmuseums (MLM) stammt. Kleine Töpferplastik stellt ein Ausnahmeelement in mittelalterlichen Keramikkollektionen dar. Sie entstand wohl als Ergänzungssortiment „einfacher“ Handwerker – Töpfer, die hauptsächlich geläufige Töpferwaren herstellten wie Töpfe und weitere Haushaltsgefäße. Aus dem Gesichtspunkt ihrer Funktion wird vor allem Kinderspielzeug erwogen, aber gerade bei Figuralmotiven kann es sich auch um Gegenstände religiösen, votiven oder Andenkenscharakters handeln, die die Funktion eines kleinen Geschenks erfüllt haben dürfen, das in Wallfahrtsorten und auf Jahrmärkten billig verkauft worden sein kann.

Der dargestellten Vorlage nach kann diese Plastik in mehrere Gruppen geteilt werden: menschliche Figuralplastik – verschiedene Puppensorten in weltlicher Kleidung und Heiligenfiguren mit entsprechenden Attributen, und Tierplastik – vor allem Pferdchen; durch die Verknüpfung der beiden entstehen Reiterfiguren. Die zwei letztgenannten Gruppen dienten ehestens als Kinderspielzeug. Wesentlich seltener ist die Darstellung anderer Tiere – Hirschen, Rehe, Hasen, Hunde, Wölfe, Füchse, die für Jagdspiele benötigt wurden (MEIER 2006, 114), sowie mythischer, phantastischer Tiere – Drachen und Kentauren (HOFFMANN 1996, 138, 168–169, Abb. 23). Im Spiel wurden auch andere weltliche Situationen nachgeahmt, z. B. das so wichtige Ereignis wie ein Turnier, welchem mittelalterliche Leute nebst Kindern zusahen (KLUČINA 2004, 278), wurde in Kinderspielen sicherlich oft nachgeahmt. Sein Held – der Ritter – stellte allseitig ein mittelalterliches Ideal dar und war für alle ein Vorbild des Muts, körperlicher Tüchtigkeit sowie ritterlicher Tugenden.

MILAN JELÍNEK A JEHO FOND VE SBÍRCE MORAVSKÉHO ZEMSKÉHO MUZEA

MILAN JELÍNEK ET SES FONDS DANS LES COLLECTIONS DU MUSÉE DE MORAVIE

PETRA PICHLOVÁ

MZM – Centrum kulturně-politických dějin 20. století

ABSTRACT:

The article presents the most significant moments of the life and scholarly work of the linguist and dissident activist Milan Jelínek, based on original documents from the collection of the Moravian Museum. The text deals with the development of Jelínek's personality related to his experience with forced labour during World War II, activities within the resistance and subsequent imprisonment by the Nazis. Further, the article reflects his university studies, lectureships in Greifswald and at the Sorbonne as well as his career in Brno, such as holding the university posts of vice-rector and dean, pedagogical work at the faculty of arts and involuntary transition from the university to the Academy of Sciences. It also focuses on the unofficial activities of Milan Jelínek and his wife Jana, particularly their organization of samizdat publishing and distribution as well as underground "home seminars" held by French philosophers. Jelínek's life and work after the revolution in November 1989, including his rectorship at the Masaryk University, is also described.

KEY WORDS: Milan Jelínek, Czech resistance in WW2, linguistics, Czech studies, stylistics, Federation of Scientific Employees, Czech Academy of Sciences, unofficial activities, samizdat, underground home seminars, French philosophy, rector, Masaryk University.

ÚVOD

Fond Milana Jelínka patří v podsbírcce Centra kulturně-politických dějin 20. století Moravského zemského muzea (dále CKD MZM) k živoucím, stále doplňovaným celkům. První část darovala muzeu paní Jana Jelínková v květnu 2015. V září 2017 byl celek doplněn dalším menším darem a na začátku tohoto roku přibyly nové materiály. Stále se tak skládají střípky do mozaiky mnohovrstevnaté tvůrčí osobnosti Milana Jelínka. Pracovitost, svědomitost a pečlivost tohoto brněnského jazykovědce, rektora Masarykovy univerzity, bojovníka za pravdu a tvůrčí svobodu nepřestává fascinovat. Milan Jelínek by letos v červnu oslavil své 95. narozeniny. Po celou svoji dlouhou životní cestu byl velmi činný – vedle odborné jazykovědné práce se věnoval rovněž práci organizační, ať už v oblasti politiky, kultury, literatury či vzdělávání. Byl oblíbeným a vyhledávaným pedagogem, mezinárodně uznávaným vědcem. Všechny tyto tvůrčí oblasti dokumentují materiály uložené ve sbírce Moravského zemského muzea. Tato práce se pokusí jednotlivé složky fondu představit a zároveň je zasadit do časových sousledností životní a profesní dráhy Milana Jelínka.

TOTÁLNÍ NASAZENÍ, ODBOJOVÁ ČINNOST

Milan Jelínek se narodil 22. června 1923 v Brně. Dětství strávil v dvojazyčných (česko-německých) Černovicích. Studoval na Prvním reálném gymnáziu na Starém Brně, velký vliv na něj měl učitel matematiky Konstantin Hladký. Maturoval v roce 1942, v témže roce z národnostních důvodů odmítl stipendijní nabídku ke studiu medicíny v Mnichově, byť po tomto studiu vždy toužil.¹ Byl totálně nasazen v Rakousku v továrně na letecké motory

MÍSTO METODICKÉHO CENTRA MUZEJNÍ PEDAGOGIKY V SOUČASNÝCH PROMĚNÁCH MUZEJNÍ KULTURY

THE PLACE OF THE METHODOICAL CENTRE FOR MUSEUM PEDAGOGY
IN CURRENT DEVELOPMENTS OF MUSEUM CULTURE

TOMÁŠ DROBNÝ – PAVLA VYKOUPILOVÁ
Metodické centrum muzejní pedagogiky, MZM

ABSTRACT:

The Methodical Centre for Museum Pedagogy has been operating at the Moravian Museum since 2010. It is a specific workplace with countrywide scope of activity aiming to develop the educational potential of culture and especially that of memory institutions. It focuses on the support of the recently established profession of cultural educator and the professional qualification of museum educators. The Methodical Centre for Museum Pedagogy unites on the theoretical and practical level the approaches of pedagogy, museology and heritology. One of his goals is to anchor its activities in the current concept of museum culture and to strengthen the role of memory institution in the society.

KEY WORDS: Methodical Centre for Museum Pedagogy, museum education, general education, museum culture, memory institutions, museology, museum educator.

SOUVISLOST MEZI MUZEJNÍ KULTUROU A SPOLEČNOSTÍ

S nadsázkou se dá říci, že každá nová výstava, expozice je dostačujícím důkazem viditelné souvislosti mezi muzejní kulturou a společností. Upoutá nás aktuálnost tématu výstavy, modernost použitých nástrojů prezentace, novost předkládaných informací, kterými se výstavní projekt odlišuje od všech předchozích. V muzejní kultuře se odráží stav vývoje společnosti, můžeme říci, že je jeho obrazem, což chápeme ve dvou rovinách. Kulturní vyjádření v celé své šíři projevů umění a kulturních aktivit předkládá zachycení, doslova popis stavu společnosti ve všech oblastech života. Kultura naplňuje také své hlavní poslání, kterým je komunikace. Kultura je nástrojem komunikace ve společnosti, nástrojem k zaznamenání a sdílení obrazu světa. Způsoby kulturního vyjádření přinášejí autentický jazyk kultury, který umožňuje sdělovat postoje k celé šíři konkrétních i abstraktních témat souvisejících s lidským bytím a existencí společnosti. Tím, že kultura vytváří obraz světa, přijímá roli jeho reprezentace, stává se pro nás nástrojem poznávání a učení se (DROBNÝ 2018)

Bylo by povrchní zůstat jen u toho, co je viditelné a zřejmé na první pohled. Podstatné změny provázející vývoj společnosti se odrážejí ve vztahu mezi muzei a společností, a to pochopitelně oboustranně. Radikálně se proměňují vztah mezi návštěvníkem a paměťovými institucemi, způsoby komunikace, nabídka kulturních produktů, metody zprostředkování kulturního dědictví, chápání účelu a cílů působení muzeí ve společnosti, formy výchovy a vzdělávání. Ministerstvo kultury si je vědomo nezbytnosti proměny tradičních přístupů muzeí k naplňování jejich poslání, a proto se rozhodlo založit síť metodických center, která by pokrývala oblasti, ve kterých vyvstala nejvíce naléhavá potřeba jejich inovace. Metodické centrum muzejní pedagogiky bylo založeno v roce 2010. Zaměřuje se na využití muzejní kultury ve výchově a vzdělávání, což představuje významnou část segmentu muzejní prezentace. (Metodické centrum muzejní pedagogiky)

DOKUMENTY - DOCUMENTS - DOKUMENTEN

KE 100. VÝROČÍ KONCE I. SVĚTOVÉ VÁLKY: ZAJÍMAVÁ VZPOMÍNKA Z ITALSKÉ FRONTY

Autorem předložených vzpomínek je vyučený klempíř, amatérský archeolog a pozdější správce muzea v Moravském Krumlově Josef Kaufman (1891-1978). Poskytl nám je ochotně jeho vnuk, za což si zaslouží poděkování. Paměti, nebo spíše jen jejich dochovaný fragment, jsou zajímavé autentickým zachycením každodenního vojenského života na alpské frontě se všemi jeho drobnými radostmi i úsporně líčenými hrůzami.

Nepochybně jde o přepis rukopisu, v němž zejména místní názvy nemusely být vždy dobře zachycené a poté přečtené. Návrh správného znění dle dobového atlasu je uveden kurzívou. Redakční úpravy jsem jinak omezil na korekce velkých písmen, interpunkce, a v některých případech i slovosledu, pokud ten původní ztěžoval pochopení smyslu sdělení. Žádná pasáž nebyla vynechána.

Martin Oliva

Když se v roce 1915, po takzvané zradě českého 28. pluku Pražáků, který i s hudbou přešel k Rusům, české pluky s jejich kádry přesunovali do německých oblastí Rakouska, dostal se můj 14. Zeměbranceký pluk do Tyrol. Protože Čechům se přestalo věřit, bylo prvé stanoviště Kematen in Tirol, o něco později Hall in Tirol. V té době jsem už byl fraj-trem s jednou hvězdičkou u telefonního oddělení. Bydleli jsme dokonce soukromě, protože v sýpce u vody, kde pluk byl ubytován, bylo tolik potkanů, že to nebylo k vydržení.

Náš velitel četař Navrátil byl Brňák, dobrý Čech, který nás nijak nehonil. Dělalí jsme válečná cvičení hodně vysoko v horách, abychom byli z dohledu pluku. Horalé nám nosili mléko a sýry, a byly za pár haléřů. Tak jsme také jednou odpočívali vysoko v horách v jedné chalupě, která měla otevřené ohnisko, kolem velkého hrubého stolu, a zkoušeli morzáky. Proti nám se uvelebil horal s jeho dětmi, bylo to sedm kluků. Seděli vedle otce v pořadí podle stáří. Počínaje starým a konče sotva 6-ti letým synem, všichni kouřili z fajek. Byla to jedinečná podívaná, a na vrchol všeho matka u pece kouřila čibuk. Když pak v roce 1915 došlo k válce s Itálií, začali honem v Tyrolích sestavovat ze střeleckých spolků takzvané Standschutz-bataliony, protože Rakousko nebylo připraveno, všechno vojsko bylo většinou na ruské frontě.

Jejich příslušníci byli chlapi od 17 roku do 80 let a bylo trapné se na tyto bojovníky dívat, když pochodovali a flintu sotva vlekli. Byli vyzbrojeni Werndlovkami - těžkými jednorannými puškami. Já jsem byl s deseti hochy přidělen k takzvané Standschützen brigádě v Innsbrucku. Když jsem hlásil příchod u velitelství, zjistil hejtman, že jedině já ovlá-dám němčinu a hned mě i s chlapi vrátil do Hallu a nařídil, že do svého telefonabteilungu mám vybrat lidi, kteří německy mluví a píší.

Při výběru jsem přirozeně bral v úvahu známé, ale těch, co řeči ovládali, bylo málo, a tak nakonec jsem vzal také Krumlováka Františka Schachla. Byl to učitel na německé škole, jeho otec pocházel z Rakšic, byl listonošem, ale stal se renegátem. Tento Schachl se mně ale později špatně odměnil a když jsem se později dostal jako velitel telefonistů k brigádnímu velení, nechal jsem jej odkomandovat zpět k pluku.

Hranice nebyla ze strany Rakouska vůbec chráněná. Obranu tvořili horské pevnosti a celníci. Kdyby byli Taliáni udeřili, do jednoho dne bez boje mohli ovládnout celé Tyroly

OBSAH - CONTENTS - INHALT

OLIVA, M.: Mezolit na Moravě ve světle nových výzkumů a poznatků Le Mésolithique en Moravie sous l'optique des recherches nouveaux	3
MĚCHUROVÁ, Z.: Zur Interpretation kleiner mittelalterlicher Figuralplastik aus den Sammlungen des Mährischen Landesmuseums K interpretaci drobné středověké figurální plastiky ze sbírek MZM	35
PICHLOVÁ, P.: Milan Jelínek a jeho fond ve sbírce Moravského zemského muzea Milan Jelínek et ses fonds dans les collections du Musée de Moravie	51
DROBNÝ, T. - VYKOUPILOVÁ, P.: Místo metodického centra muzejní pedagogiky v současných proměnách muzejní kultury The place of the methodical centre for museum pedagogy in current developments of museum culture	65
DOKUMENTY - DOCUMENTS - DOKUMENTEN	
Ke 100. výročí konce I. světové války: zajímavá vzpomínka z italské fronty	73